

**UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Adam Baudiš

**„TO, CO MI VYJDE NAPROTI Z MÉHO DOMU.“
JIFTÁCH A JEHO SLIB V POHLEDU ŽIDOVSKÝCH A KŘEŠŤANSKÝCH
INTERPRETACÍ**

**„WHATSOEVER COMETH FORTH OF THE DOORS OF MY HOUSE TO
MEET ME.“
JEPHTAH AND HIS VOW IN THE JEWISH AND CHRISTIAN
INTERPRETATIONS**

Autoreferát disertační práce

Praha, 2022

Předkladatel disertační práce: Mgr. Adam Baudiš

Doktorský studijní program: Teologie
Studijní obor: Judaistika

Školitel: doc. PhDr. Bedřich Nosek, CSc.

Oponenti disertační práce:

.....
.....

Obhajoba disertační práce se koná dne..... v Praze na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy před komisí pro obhajobu disertační práce.

Předsedou Státní komise pro obhajobu disertační práce byl jmenován:

.....
Titul, jméno, příjmení:

Předseda oborové rady:

doc. Mgr. Jiří Beneš, Th.D.

Děkan fakulty:

doc. ThDr. Kamila Veverková, Th.D.

Anotace

Předkládaná práce se zabývá biblickým textem Sd 10:6-12:7, který se týká příběhu soudce Jiftácha a především jeho osudného slibu a jeho následků. Primárním cílem práce je představit židovské a křesťanské interpretace tohoto textu, zasadit je do historického kontextu, analyzovat a popsat jejich odlišnosti a podobnosti. Dalším, sekundárním, cílem je vytvoření analýzy a komentáře pasáže Sd 10:6-12:7, sloužících k lepší orientaci v textu i v komentářích. Následují překlady a komentáře rabínské literatury k tématu. Posledním sekundárním cílem je zasazení narativu do kontextu problematiky lidské oběti na Předním východě a v Tanachu.

Annotation

Presented thesis deals with the biblical text in Judg 10:6-12:7 about the story of Jephthah and mainly about his fatal vow and its aftermath. The primary aim of this thesis is to present the Jewish and Christian interpretations of this text, put them in the historical context, analyze them and describe their similarities and differences. Next, the secondary goal is to analyze and comment on the passage of Judg 10:6-12:7, which helps to better orientation in the text and in the commentaries, followed by translations and commentaries on the rabbinic literature concerning the story of Jephthah. The last secondary aim is to insert the narrative into the context of human sacrifice in the Near East and in Tanakh.

Klíčová slova

archeologie Předního východu – Bible – biblická teologie – feministická teologie – judaismus – Kniha Soudců – lidská oběť – literární kritika – Přední východ – rabínská literatura – Starý zákon

Key words

Bible – Biblical theology – Book of Judges – Feminist Theology – Human sacrifice – Judaism – Literary criticism – Near East – Near East archaeology – Old Testament – Rabbinic literature

Úvod

V kontextu knihy Soudců není Jiftáchův příběh, nacházející se ve verších Sd 10:6 – 12:7, až tak výjimečný. Setkáváme se zde se soudcem vyvoleným Hospodinem, který zachraňuje Israel před nepřáteli. Co ho ale činí i pro dnešního čtenáře zajímavým, je epizoda spojená s Jiftáchovým slibem a jeho následky, v níž nacházíme narážku na lidskou oběť. Bibličtí komentátoři, ať již křesťanští či židovští, se již dlouhou dobu pokouší tento oddíl rozklíčovat a vyřešit kontroverzi, kterou vyvolává. V této práci se též věnuji tomuto badatelsky „atraktivnímu“ tématu, ale zároveň si kladu za cíl pojmut Jiftáchův příběh i v širších souvislostech, a to jak kontextu vlastního narativu, tak kontextu výzkumu lidské oběti na Předním Východě a jejího specifického postavení v Tanachu. Primárním cílem je pak výzkum interpretací Jiftáchova příběhu v judaismu a křesťanství a jejich srovnání. Domnívám se také, že text na toto téma v českém prostředí chybí. Tato práce se tedy mimo jiné snaží tuto mezeru zaplnit.

Primárním cíle této práce je představit různé interpretační přístupy k Jiftáchova příběhu, porovnat je a analyzovat příčiny jejich rozdílností a shod. Pracovní tezí je, že tyto rozdíly tkví přímo v mírně odlišném základním zaměření obou náboženství a od něj se odvíjejících se rozdílu ve výkladu Bible. V případě Jiftáchova příběhu se jedná především o celkový přístup k němu a například pojetí legality v něm. Na druhé straně chci poukázat na podobnosti, především pokud se týče přístupu k obětnímu (Jiftách svou dceru obětoval) a neobětnímu (Jiftách neobětoval) výkladu či primární charakteristiky Jiftácha jako literární postavy. Dále má tato práce tři sekundární cíle. Za prvé se jedná o analýzu vlastního biblického narativu, včetně jeho zasazení do kontextu knihy Soudců a dalších míst, kde se na postavu Jiftácha naráží. Dalším cílem je zpracování základních rabínských textů, které se k příběhu Jiftácha vztahují, tedy jejich překlad a výklad a zařazení těchto textů do mozaiky interpretací tohoto biblického příběhu. Posledním cílem je popis kultické praxe lidské oběti na Předním Východě a v Tanachu a zasazení Jiftáchova příběhu do tohoto kontextu. Pro účely této práce chápu lidskou oběť jako oběť formou usmrcení jiného člověka v jasně náboženském kontextu, tj. oběť transcendentálními silám. Sebeoběť a další typy rituálního násilí sem tedy nepočítám.

Co se týče metodologie, základním bodem této práce bude vlastní práce s primárními texty. Pro potřeby této práce chápu biblický text (a částečně i vykladačskou literaturu) především jako literární dílo s ideologickým obsahem, přistupuji k nim tedy primárně z historicko-kritického hlediska. Prvním bodem práce s texty tedy bude jejich důkladná analýza, provedená synchronním výzkumem daných textů. Jednak bude popsána jejich struktura a jednak vytvořen jejich podrobný výklad. Druhým bodem práce pak bude zasazení těchto textů do kontextu,

a to jak v rámci dalších biblických textů, tak i celkového kontextu lidské oběti na Předním Východě. Třetím bodem pak bude diachronní výzkum interpretačních přístupů k Jiftáchovu příběhu, který bude přímo navazovat na poznatky získané v předchozích bodech. Nakonec bude provedena komparace těchto přístupů a analýza důvodů, kvůli kterým se od sebe odlišují či naopak podobají.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. První kapitola uvádí čtenáře do vlastního narativu a zaměřuje se na vlastní biblický text. Kromě obecného úvodu do knihy Soudců obsahuje komentář k veršům Sd 10:6 – 12:7. Druhá kapitola se pak věnuje komentářům tohoto biblického místa v rabínské literatuře a obsahuje překlady několika vybraných textů, která povětšinou nebyla doposud v českém jazyce dostupná. Právě pohled těchto pramenů je pro výzkum tohoto oddílu velmi zajímavý, neboť se s nimi v odborné literatuře příliš npracuje. Třetí kapitola se pak věnuje lidské oběti na Předním Východě a v Israeli a zasazuje tak Jiftáchův příběh do historicko-religionistického kontextu. Důraz je pak kladen na zmínky o lidské oběti v knihách Tanachu a pokus vysvětlit je jako narativní prostředek. Zvláště jsou pak rozebrány výklady Jiftáchovy oběti. Čtvrtá kapitola následně podává historický přehled interpretací Jiftáchova příběhu v judaismu a křesťanství. Zde se zaměřuji primárně na prameny do konce středověku, ale stručně je popsán i následující vývoj. V závěru pak přináším porovnání těchto přístupů a jejich shrnutí.

Literatura

Vzhledem ke kontroverznosti a z ní vyplývající atraktivitě můžeme k tématu nalézt relativně velké množství literatury. Uvádím zde pouze publikace věnující se přímo tématu Jiftáchova příběhu a jeho interpretaci, práce na širší téma lidské oběti v Tanachu či biblické komentáře obecnější povahy zde tedy popsány nejsou. Zároveň se zde primárně soustředím na recentní literaturu ke sledovanému tématu, s výjimkou monografie D. Marcuse zde tedy nevypisuji studie vydané před rokem 2000.

Zmíněná monografie **Davidu Marcuse** *Jephthah and his Vow* (1986),¹ která měla výrazný vliv na pozdější badatele, se stala jedním z často citovaných textů o této problematice. Ve své práci týkající se Jiftáchova příběhu se pomocí vlastní exegeze a velkého důrazu na lingvistiku pokouší ukázat, že neobětí výklad osudu Jiftáchovy dcery je z hlediska biblistiky i dějin tradice obhajitelný, čímž se přiklání k pozdější výkladové tradici. Marcus zde proto poukazuje na řadu ambivalentních prvků a vykládá je ve prospěch své teze. K tomu využívá i argumentů tradičně spojených s tímto výkladem Jiftáchova příběhu. Tato monografie se tak z pohledu

¹ MARCUS, David, *Jephthah and his Vow*, Texas Tech University, Lubbock, 1986, ISBN 0-89672-135-3.

této práce nachází de facto na pomezí mezi interpretátorskou a čistě sekundární literaturou. Nutno ovšem dodat, že přestože Marcus jasně deklaruje svou interpretátorskou pozici (čímž se zcela jasně vymezuje proti jakémukoliv podezření z politizace), neobává se ani přímé konfrontace s opačným názorem a uznává možnost ambivalentního výkladu.

Kniha **Johna Lee Thompsona** *Writing the Wrongs* (2001)² se zabývá ženskými postavami ve Starém zákoně a reflexí jejich příběhů v komentářích, přičemž jedna kapitola je věnována též otázce příběhu Jiftáčovy dcery. Hlavní pozornost je zde věnována křesťanské interpretaci od starověku po reformaci, a to včetně některých občas opomíjených děl církevních otců a protestantských autorů, přičemž se též věnuje různým rolím, které byly Jiftáčově dceři různými autory přiřčeny. Interpretaci židovských se Thompson dotýká spíše výjimečně, což je vzhledem k celkové koncepci monografie pochopitelné. Na rozdíl od většiny dalších autorů ale upozorňuje na možné průsečíky výkladů obou náboženských hnutí, především na možnou myšlenkovou návaznost na gramatický argument prezentovaný v rabínské literatuře (viz 2.5, 4.1.1.2). Vzhledem k těmto kvalitám z Thompsonovy práce vycházím v podkapitole zabývající se právě křesťanskou interpretací Jiftáčova slibu (4.2.1). Zajímavý je též poukaz na „nekreativnost“ moderních autorů při interpretaci. Jako výjimku zde cituje právě výše zmíněné dílo Marcusovo a částečně také díla feministické teologie.³ Thompson tak celkem správně poukazuje na určitou rigidnost současné biblistiky a nutnost nových, kreativních výkladů.

Celým Jiftáčovým příběhem (nejen slibem) se zabývá část monografie **Eliyahua Assise** *Self-Interest or Communal Interest* z roku 2005.⁴ V této konkrétní knize se za použití narativní analýzy věnuje třem výrazným soudcovským postavám, přičemž jednou z nich je i právě Jiftách. Na jeho příběh se, stejně jako u zbývajících dvou postav (Gedeón a Abímelech), dívá z hlediska vnímání vlády a monarchie ve starém Izraeli. V případě Jiftácha je to tak pohled relativně unikátní, a to včetně komentátorské literatury, neboť v tomto ohledu je Jiftách, jako literární postava, často opomíjen, jak ostatně uvidíme dále. Assis si zde též klade otázku, proč byl vlastně Jiftách vyvolen za soudce Israele a v rámci literární kritiky dále rozvíjí jeho psychologický profil. Široce se samozřejmě opět věnuje Jiftáčovu slibu a jeho

² THOMPSON, John L., *Writing the Wrongs: Women of the Old Testament among Biblical Commentators from Philo through the Reformation*, Oxford University Press, New York, 2001, ISBN 9780195137361, k Jiftáčově dceři konkrétně strany 100-178.

³ Ibidem, str. 176.

⁴ ASSIS, Elie, *Self-Interest or Communal Interest: An Ideology of Leadership in the Gideon, Abimelech and Jephthah Narratives (Judg 6-12)*, Brill, Leiden, 2005, ISBN 90-04-14354-8, k Jiftáčovy konkrétně strany 175-237.

výkladu. Ve své vlastní interpretaci se kloní k tradičnímu rabínskému výkladu, v němž je Jiftách vnímán jako sobecká osobnost (viz 2, 4.1.1). Assisův text je založen na hlubokých znalostech hebrejštiny, dosavadních biblických komentářů a také na vlastních bohatých zkušenostech s exegesí. Dějiny interpretace jako takové na rozdíl od předešlých autorů nicméně nereflektuje, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že monografie se soustředí spíše na biblický komentář k tomuto místu.

Na zajímavé skutečnosti poukazuje studie **Joshuy Bermana** *Medieval Monasticism and the Evolution of Jewish Interpretation to the Story of Jephthah's Daughter*.⁵ V této práci se soustředí na vývoj židovské interpretace Jiftáchova příběhu ve středověku, a to především na rozvinutí jeho neobětího výkladu, který, jak můžeme vidět i v tomto stručném přehledu, většinou nebývá v odborné literatuře příliš reflektován. Berman zde vznáší i mírně kontroverzní výroky, když poukazuje na pravděpodobnost vazby této interpretace jak na karaitské biblické komentáře, tak i na středověké křesťanské výklady. Především se v tomto ohledu zaměřuje na titulní monastickou kulturu středověké Evropy. Tyto myšlenky, ačkoli není samozřejmě možné je stoprocentně verifikovat, z této studie činí v porovnání s ostatními zde zmíněnými texty velmi výjimečný text hodný naší pozornosti. Detailněji Bermanovi závěry představují v podkapitole 4.1.

Jiftáchovu slibu se věnoval také **Mikael Larsson (Sjöberg)** ve své práci *Wrestling with Textual Violence* (2006).⁶ Jiftáchovým příběhem se zabývá z hlediska jeho reinterpretace. Primárně jde tedy o výzkum textů, které se snaží tento příběh postihnout vlastními slovy. Ze starověkých výkladů se tak jedná o Josepha Flavia a *Liber antiquitatum biblicarum* (viz 2.1, 4.1.1), z pozdějších se pak Larsson věnuje uměleckým textům, a to Händelovu oratoriu a dvěma povídkám z 20. století. Ostatními výklady se zabývá pouze velice zběžně. Tento výběr je podmíněn Larssonovým výzkumem interpretace biblických příběhů v populární literatuře, ostatně sám Larsson se otevřeně hlásí k proudu biblistiky, která biblický text vnímá primárně jako dílo literární.⁷ Vzhledem k tomuto zaměření práce je zde jedním z hlavních aspektů, na které se Larsson zaměřuje, téma morálky a etické otázky, které Jiftáchův příběh vzbuzuje v jeho čtenářích napříč staletími. Larsson ho tak zasazuje do širší problematiky moderní biblistiky, v níž jsou tato témata aktuální.

⁵ BERMAN, Joshua, *Medieval Monasticism and the Evolution of Jewish Interpretation to the Story of Jephthah's Daughter*, in: *The Jewish Quarterly Review*, Vol. 95, No. 2 (Spring 2005), str. 228-256.

⁶ SJÖBERG, Mikael, *Wrestling with Textual Violence: The Jephthah Narrative in Antiquity and Modernity*, Sheffield Phoenix Press, Sheffield, 2006, ISBN 978-1-905048-14-4.

⁷ *Ibidem*, str. 13.

Zároveň je tato monografie psána i jako součást proudu feministické teologie, z níž Larsson též čerpá (ostatně sám sebe za feministu považuje⁸).

Několik příspěvků týkajících se přímo Jiftáchova příběhu můžeme nalézt též ve sborníku *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition* (2007),⁹ který se věnuje tématice pojetí lidských obětí v judaismu a křesťanství obecně. Studie **Katell Berthelotové** *Jewish Views of Human Sacrifice in the Hellenistic and Roman Period*¹⁰ se zabývá tématem lidské oběti ve Starém zákoně na obecnější úrovni, ale Jiftáchův příběh je zde (spolu s Akedou) jedním z hlavních příkladů tohoto fenoménu. Kromě textů biblických v této studii Berthelotová uvádí i obecnější příklady z širší oblasti středomoří včetně textů římské proveniencí (zajímavé jsou též pohledy kumránských svitků). Z obecných závěrů této studie, které se doplňují s prací Michaely Baukové (viz dále), vycházím i v podkapitole 3.2.5. V rámci Jiftáchova příběhu zmiňuje vzhledem k zaměření celého článku opět pouze helénistické židovské texty, tj. Josepha Flavia a Pseudofilona, jejichž interpretaci Jiftáchova slibu porovnává s jejich pojetím Akedy.

Přímo tématice Jiftáchova příběhu se věnuje **Tal Ilanová** ve studii *Gender Difference and the Rabbis*.¹¹ V této studii rozebírá problematiku osudu Jiftáchovy¹² dcery mimo jiné i za pomoci prostředků z genderových studií. Zabývá se zde starší rabínskou literaturou a interpretacemi v ní obsažených. Kromě Midraše raba se jedná o několik okrajovějších zmínek o Jiftáchovi v jiných textech, např. komentář Tosefty k IS 12, a také texty z Tanchuma (viz 2.4.3, bod 2). Vzhledem k povaze těchto textů je tento článek zaměřen především na to, v jakém světle vidí raná rabínská literatura postavu Jiftácha. Patrně kvůli zaměření autorky se ale studie již nevěnuje pozdějším středověkým rabínským textům, které zmiňují i neobětí výklad příběhu.

⁸ Ibidem, str. 15-17.

⁹ FINSTERBUSCH, K., LANGE, A., RÖMHELD K. F. D. (eds.), *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition*, Brill, Leiden, 2007, ISBN: 978-90-0415085-0.

¹⁰ BERTHELOT, Katell, *Jewish Views of Human Sacrifice in the Hellenistic and Roman Period*, in: FINSTERBUSCH, K., LANGE, A., RÖMHELD K. F. D. (eds.), *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition*, str. 151-173.

¹¹ ILAN, Tal, *Gender Difference and the Rabbis: Bat Yiftah as Human Sacrifice*, in: FINSTERBUSCH, K., LANGE, A., RÖMHELD K. F. D. (eds.), *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition*, str. 175-189.

¹² Jméno Jiftách je zde oproti jiným anglickým textům přepisováno jako „Yiftah“. Ilanová zde tedy používá přesnější transliteraci z hebrejštiny oproti anglicizovanému jménu „Jephthah“.

Z trochu jiného hlediska se na Jiftáchův příběh dívá článek **Elishevy Baumgartenové** „Remember that glorious girl“ z roku 2007.¹³ V této studii se soustředí na vnímání a používání postavy Jiftáchovy dcery v lidové zbožnosti středověkých aškenázských komunit. Ústředním tématem jsou zde tradice spojené s tkufot, jejichž popis používám dále v této práci (viz 4.1). Zároveň ale také stručně shrnuje dějiny interpretace Jiftáchova příběhu, a to jak z pohledu židovského, tak křesťanského, včetně neobětího výkladu, v jehož popisu vychází především z výše uvedeného Bermanova článku, a výkladu obsaženého v Liber antiquitatum biblicarum, na který navazuje právě tradice tkufy spojené s Jiftáchovou dcerou. V souvislosti s těmito texty se zabývá též pozdějšími středověkými prameny, které na ně navazují či z nich myšlenkově vycházejí.

Monografie **Dietera Böhlera** *Jiftach und die Tora* (2008)¹⁴ se Jiftáchovu příběhu věnuje především z hlediska paralel s dalšími biblickými texty. Böhler (*1961) pracuje jako profesor na katedře exegese Starého zákona na Filosoficko-teologické škole Svatého Jiří ve Frankfurtu, kde se zabývá teologií Starého zákona a jeho interpretací. Na rozdíl od většiny ostatních zmíněných prací se zde zabývá diachronní komparací konkrétních částí Jiftáchova příběhu s dalšími biblickými texty a pokouší se odhalit jejich myšlenkovou síť napříč Starým zákonem (především se jedná o verše z knihy Numeri). Tyto poznatky následně využívá i prakticky k exegesi. Biblický příběh zde ale de facto slouží jako konkrétní příklad toho, jak postupovat při výzkumu intertextuality v Bibli (tomuto tématu je na obecnější úrovni věnována i větší část úvodu). Böhler zde z jazykového i obsahového hlediska analyzuje několik formulací, které se ve zmíněných textech objevují a které podle něj odkazují na podobné narativní rámce či uvozují texty podobné závažnosti. Obdobně postupuje i v případě synchronní analýzy Jiftáchova příběhu, v němž rovněž popisuje několik opakujících se formulací. Podobnosti nachází též mezi Nu 21 a Jiftáchovým slibem. Vzhledem k pojetí této monografie se Böhler nevěnuje dějinám interpretace (případně jen okrajově) a židovské zdroje s výjimkou Liber antiquitatum biblicarum (a částečně i Josepha Flavia) nezmiňuje.

Jednou ze zásadních moderních prací je bezpochyby monografie **Michaely Bauksové** *Jephtas Tochter* (2010).¹⁵ Kniha *Jephtas Tochter* je rozdělena do čtyř

¹³ BAUMGARTEN, Elisheva. „Remember that glorious girl“: Jephthah's Daughter in Medieval Jewish Culture. In: *The Jewish Quarterly Review*, Vol. 97, No. 2 (Spring 2007), str. 180-209.

¹⁴ BÖHLER, Dieter, *Jiftach und die Tora: Eine intertextuelle Auslegung von Ri 10,6-12,7*, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2008, ISBN 978-3-631-57780-6.

¹⁵ BAUKS, Michaela, *Jephtas Tochter: Traditions-, religions- und rezeptionsgeschichtliche Studien zu Richter 11,29-40*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, ISBN: 978-3-16-150255-2.

oddílů, které text Jiftáchova příběhu zkoumají z různých perspektiv – po biblistickém představení vlastního textu se jedná o hledisko religionistické, pohled dějin interpretace a možné teologické konsekvence. Autorka se podobně jako ostatní autoři věnuje především výkladu Jiftáchova slibu a jeho následku. V souvislosti s tím je dán relativně velký prostor i výkladu o pojetí lidské oběti ve Starém zákoně a v kontextu Předního východu včetně polemiky vztahující se k narativnímu využití lidské oběti v biblických textech. Z této části čerpám i v této práci (viz 3.2.5). Zároveň zde Bauksová z pohledu studia rituálů rozebírá i tematiku oplakávání Jiftáchovy dcery. Na rozdíl od většiny autorů se též šířeji věnuje historii interpretace Jiftáchova slibu, a to jak z pohledu křesťanské, tak i židovské exegeze. Nutno ovšem říci, že v části věnované židovskému výkladu chybí některé zásadní texty (případně jsou zmíněny jen velice stručně), především z období středověké rabínské literatury, včetně širšího přiblížení problematiky neobětího výkladu v judaismu. Starověké texty jsou ale probrány podrobně, a to včetně přeložených ukázek.

Uvedme zde ještě studii **Łukasze Laskowského**, *Historia córki Jęftego w ujęciu Pseudo-Filona* z roku 2013.¹⁶ V této své práci zkoumá pojetí postavy Jiftáchovy dcery ve spisu *Liber antiquitatum biblicarum*. Zabývá se zde klíčovými momenty, které tento text odlišují od jiných soudobých spisů rabínské literatury (např. pojmenování dcery, doplnění příběhu o další detaily apod.). Tyto odlišnosti přičítá Laskowski na vrub pozdnímu vzniku tohoto textu a kontaktům s řeckým literárním prostředím. Zde je ovšem třeba položit si otázku, zda tyto skutečnosti neplynou již z vlastního biblického textu samotného, který byl o některé narativní momenty doplněn právě až v době helénismu, a nemusely být tedy nutně „objeveny“ až v *Liber antiquitatum biblicarum* (viz 4.1.1.1).

Jak jsme mohli vidět, většina odborných studií se věnuje primárně starším interpretacím Jiftáchova příběhu, zatímco pozdější texty bývají často odsunuty na druhou kolej. Jedná se především o trojici *Antiquitates Judaeorum* Josepha Flavia, *Liber antiquitatum biblicarum* a *Midraš raba* a na něj přímo navazující starší rabínské texty. Proč zrovna tyto? Tyto výklady, které patří v rámci interpretací Jiftáchova příběhu k nejstarším, jsou jednak společným základem pro pozdější komentáře židovské i křesťanské, jednak prezentují tradičnější, můžeme možná říci i „konzervativnější“, přístup k této látce. Pozdější texty, především z oblasti středověké rabínské literatury, jsou v tomto směru zřejmě vnímány spíše jako

¹⁶ LASKOWSKI, Łukasz, *Historia córki Jęftego w ujęciu Pseudo-Filona*, in: ŁUKA, Agata, STRYCHARCZUK, Agnieszka (eds.), *Prekursorzy i twórcy chrześcijańskiej kultury Europy: Księga jubileuszowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Augustynowi Eckmannowi*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin, 2013, ISBN: 978-83-7306-609-0, str. 195-219.

opakování oněch starších výkladů (což je do určité míry i oprávněný výrok). Texty, se kterými se také příliš neseťkáváme, jsou výklady neinterpretující závěr příběhu jako provedení oběti. Tento způsob výkladu je i dnes považován spíše za alternativní (pomineme-li např. Marcusovu práci) a v případě, kdy jde autorovi primárně o shrnutí či základní přehled, může dojít k jeho vynechání.

Struktura a obsah práce

Úvod

I Jiftách biblický

- 1.1 Kontext
 - 1.1.1 Kniha Soudců
 - 1.1.2 Postava soudce
 - 1.1.2 Deuteronomistická redakce
- 1.2 Analýza a komentář
 - 1.2.1 Redakce textu
- 1.3 Jiftách mimo knihu Soudců
- 1.4 Postava Jiftácha v Bibli

II Jiftách rabínský

- 2.1 Josephus Flavius, Židovské starožitnosti 5.8.10
- 2.2 Targum Jonatan
- 2.3 Midraš Be-rešit raba 60:3
- 2.4 Babylonský Talmud, Taanit 4a
- 2.5 Radak, Komentář ke Sd 11
- 2.6 Ramban, komentář k Lv 27:28-29
- 2.7 Jiftách v rabínské literatuře

III Jiftách obětní

- 3.1 Lidská oběť na Předním Východě
 - 3.1.1 Širší oblast Předního Východu a východního Středomoří
 - 3.1.2 Féniciané
- 3.2 Lidská oběť ve starém Israeli
 - 3.2.1 Archeologie
 - 3.2.2 Biblické texty
 - 3.2.3 Abrahám a Izák
 - Exkurs: Akeda v liturgii
 - 3.2.4 Královské knihy
 - 3.2.5 Proroci
 - 3.2.6 Lidská oběť v Tanachu jako narativní prostředek
- 3.3 Jiftách
 - 3.3.1 Narativní výklad
 - 3.3.2 Pohled skrze dějiny redakce

IV Jiftách interpretační

- 4.1 Recepce Jiftáchova příběhu v judaismu
- 4.2 Recepce Jiftáchova příběhu v křesťanství

Závěr

Teoretické a praktické výsledky práce

Jiftách v židovských a křesťanských interpretacích

Napříč komentáři z obou náboženských tradic se objevuje rozdělení na přístup obětní a neobětní. Nelze zde tedy říci, že by v jednom z nich jeden z těchto typů výkladu převažoval. Z dokladů, které máme k dispozici, vyplývá, že obětní interpretace je rozšířenější a také tradičněji, setkáváme se s ní již ve starověkých a raně středověkých komentářích, a to jak v (proto)rabínské, tak i v křesťanské tradici. Vychází z doslovného a neupraveného textu Jiftáchova slibu a větu o jeho naplnění vnímá jako potvrzení oběti. Na tento výklad je přímo navázána i negativní charakteristika Jiftácha, reflektující jak unáhlenost slibu, který je často považován za špatně formulovaný, tak i na jeho splnění, které komentáři často vnímají jako projev nebyvalé krutosti. Problémem této interpretace, která jinak výtečně koresponduje s původním textem, je otázka, proč zde Bůh nezasáhl stejně jako v případě obětování Izáka a pokud tak neučinil proto, že tento skutek, na rozdíl od Akedy, nenařídil, proč nebyl Jiftách potrestán? Židovské výklady tento rozpor řeší rozšířením původního příběhu o nové kontexty, které jsou v něm podle autorů implicitně obsaženy. Již v Targumu Jonatan se tak můžeme setkat s myšlenkou, že Jiftách za svůj čin potrestán byl. V křesťanských komentářích se s touto extenzí nesetkáváme, o to expresivněji je ale Jiftách prezentován jako špatně se chovající postava, ovšem s určitými pozitivními přesahy (viz dále). Vzhledem k potřebě propojit narativ s textem v Žid 11:34 by navíc bylo výslovné potrestání Jiftácha ještě problematičtější.

Liší se také pojetí legality Jiftáchova slibu. Na rozdíl od judaismu křesťanské komentáře upozorňují na verše (především z Dt a Lv), podle nichž nelze slib daný Hospodinu odvolat, Jiftách je tak v tomto pojetí nucen slib splnit. Židovská tradice se zde kloní k pravému opaku a domnívá se, že Jiftách jednak nebyl slibem vázán, neboť byl špatně formulován a pokud se jím být zavázán cítil, měl se obrátit na kněze (uváděn Pinchas), který by z něj slib takového typu mohl sejmout. Obětní interpretace je tedy sice plně podložena původním textem a logicky z něj vyplývá, ale zakládá velmi problematické otázky, které jsou s ohledem na biblický text bez kreativnějšího přístupu prakticky neřešitelné.

Specifickým typem obětního výkladu jsou interpretace v rámci feministické teologie, které otázku Božího (ne)zásahu vysvětlují jako úmyslnou manipulaci s textem, která měla v rámci snahy o upevnění patriarchy redigovat text tak, aby v jeho vyznění byla žena v podřadném postavení (souhlas dcery s obětováním). Často také dochází ke srovnání s Akedou a myšlence, že Izák je Bohem ušetřen

právě proto, že je muž, zatímco Jiftáchova dcera je coby žena naopak obětována. Problematické části textu jsou tak zdůvodněny primárně zásahem redaktorů.

Paralelně k tomuto výkladu se ve vrcholném středověku objevuje interpretace, podle níž Jiftách dceru neobětoval. Její počátky lze najít již v karaitských spisech a částečně může navazovat též na verzi Jiftáchova příběhu, kterou můžeme nalézt v *Liber antiquitatum biblicarum*. Ta sice obsahuje obětní výklad, ale její silné zaměření na dceru mohlo být impulsem pro snahu ji zachránit před krutým osudem. Prvními uznávanými autoritami používajícími neobětní výklad se stali Abraham ibn Ezra a David Kimchi (respektive jeho otec Josef, jak uvádí Kimchi). Kimchihovo výklad je následně důsledně přebírán nejen středověkými křesťanskými autory, jako například Mikulášem z Lyry, ale i celými následujícími generacemi příznivců této interpretace v obou náboženských tradicích. Podíváme-li se na argumentační základnu neobětní interpretace, můžeme si všimnout, že gramatický argument, použitý právě v židovské literatuře, je zde všudypřítomný a je tak nosnou osou, od které se tento výklad odráží. Při použití neobětní interpretace odpadá problém Božího zásahu a Jiftáchova potrestání. Problematický může ale být právě výklad slibu, který v tomto případě vyžaduje přijmout překlad, jenž není zcela obvyklý (1 jako „nebo“ místo „a“) a není stoprocentně obhajitelný (sám Kimchi uvádí pouze jeden další příklad). Další otázky vyvolává de facto klášterní způsob života dcery, který přinejmenším v judaismu neodpovídá tradici. Neobětní výklad tak řeší většinu problémů a otázek, které vyvstávají při obětní interpretaci, ale na druhé straně je jeho argumentace sporná.

Mohli jsme si povšimnout, že mezi židovskými a křesťanskými interpretacemi bývá často velký rozdíl v hodnocení Jiftácha jako postavy. Zatímco židovský pohled je (až na neobětní interpretaci) striktně negativní a Jiftácha vnímá pouze jako člověka, který se snaží naplnit slib, jenž byl od počátku špatně formulován a od kterého se měl distancovat, neboť vedl ke smrti člověka, v křesťanství je Jiftách vnímán sponěkud větší rezervou. Lze si zde povšimnout mnoha snah nalézt v příběhu nějaké pozitivní poselství, které by podpořilo zařazení Jiftácha mezi velké osobnosti víry v Žid 11:34. Je zřejmé, že židovští autoři měli v tomto případě o něco snazší práci, neboť se na rozdíl od křesťanských komentátorů nemuseli snažit o soulad Starého a Nového zákona. V křesťanské výkladové tradici tak dochází k tomu, že ač je Jiftách v mnoha případech viděn negativně jako postava svého vlastního narativu (otec obětující vlastní dceru), je zároveň občas vnímán i jako pozitivní postava v širším rámci biblického kontextu, přičemž pojítkem propojujícím obě části křesťanské Bible je nejčastěji christologie. Svým způsobem podobný problém – Jiftách jako hrdina v 1S 12:11 – není v židovské vykladačské tradici tak zásadní a často není reflektován vůbec.

Rozdílné tendence v interpretacích

Jaké jsou tedy hlavní rozdíly a naopak podobnosti v přístupu k Jiftáchovu příběhu mezi judaismem a křesťanstvím? Vzhledem k rozsáhlejší tradici biblických komentářů v křesťanství nás jistě nepřekvapí mnohem větší množství literatury od autorů zakotvených v tomto náboženství. Navíc zde vzniká potřeba propojit obě části křesťanské Bible, zvláště v případech, kdy je, stejně jako v případě Jiftácha, daná postava zmíněna i v Novém zákoně. V židovských pramenech se Jiftách objevuje spíše sporadicky, neboť se nejedná o příběh, který by byl, až na výjimky, použitelný pro výklad halachy, což odpovídá více orthopraktickému zaměření judaismu. Pokud je zpracováván, jedná se téměř vždy pouze o slib a jeho následek, zatímco křesťanské komentáře se častěji zaměřují na celý příběh.

Pokud jde o zastoupení obětního a neobětního výkladu, nalezneme je v komentářích obou náboženství s tím, že v obou je tradičnějším a šířeji zastoupeným výklad obětní. Na rozdíl od judaismu se ale v křesťanství i v této interpretaci nacházejí různé pozitivní či pozitivující pohledy na osobu Jiftácha, pramenící opět z potřeby souladu Starého a Nového zákona. V případě judaismu tento problém logicky odpadá. I přes to je pohled většiny komentátorů z obou tradic na Jiftácha coby postavu narativu spíše negativní, přičemž se může pohybovat od pouhého odsouzení nepromyšleně vyřknutého slibu až po vnímání Jiftácha jako jednoho z archetypů mužského útlatku. Obě tradice se také různé vyrovnávají s problémy, které z obětní interpretace vycházejí. Jedná se především o otázku Božího nezasahování do děje, které judaismus řeší rozvinutím příběhu o nové dodatky, které jej doplňují, zatímco křesťanští autoři (s výjimkou feministické teologie) si zde většinou vypomáhají kreativním pozitivujícím výkladem.

Rozdílné je též zaměření jednotlivých komentářů. Křesťanská vykladačská literatura se v případě Jiftácha mnohem častěji pouští do rozboru celého příběhu. Setkáváme se tak s interpretacemi dotýkajícími se kontextu celé knihy Soudců, Jiftáchova života, monologu s amónským králem apod. Židovské výklady se zde mnohem více soustředí na slib a jeho výsledek. Opět si tak můžeme povšimnout zásadního zaměření rabínské literatury na halachu – na Jiftáchův slib lze obecnější halachické výklady navázat, na zbytek příběhu již moc ne. Výjimkou je zde například Radakův komentář, který, byť primárně ve formě kratších poznámek, pokrývá celý biblický text. Křesťanský komentář naopak ve valné většině případů potřebuje vnímat příběh jako celek, aby z něj mohl získat podněty, které potřebuje.

Rozdíl je ovšem i v reflexi těchto komentářů v sekundární literatuře. Zatímco přehled křesťanské literatury lze sestavit relativně snadno, v případě židovských výkladů se setkáváme s opakováním omezeného množství stále stejných děl. Prakticky vždy se jedná o především o Mídraš raba (evidentně považovaný za základní text tohoto druhu v judaismu) a některé další vybrané texty – Josephus

Flavius, či Targum Jonatan apod., zatímco jiné texty jako Nachmanidův a ibn Ezrův výklad či odkaz na Jiftácha v Talmudu bývají často vynechávány. Tato selekce se pravděpodobně zakládá na faktu, že tyto texty jsou, spolu s Radakovým neobětím výkladem, vnímány jako základní židovská literatura k tématu, neboť v nich obsažené motivy se dále objevují v dílech pozdějších. Především pak Kimchiho komentář je zcela oprávněně uváděn v každé práci zmiňující neobětí interpretaci. I v přehledech křesťanské literatury ovšem dochází k jisté selekci, setkáváme se primárně se třemi oblastmi – 1) texty církevních otců, především Augustina, Jeronýma a Órigena, kteří předkládají základní teze, z nichž křesťanské jiftáchovské interpretace vycházejí, 2) středověkou literaturou, kdy je často citován Abélard či Mikuláš z Lyry, v této době dostávají starší motivy přesnější obrysy a zároveň jsou doplněny o nové vhledy (včetně neobětího výkladu) a 3) feministickou literaturou, která zaujímá z pohledu dějin interpretace tohoto biblického místa odlišné pozice a je tak potřeba ji též zmínit.

Důvody rozdílné interpretace

Jaké jsou důvody těchto rozdílů? Můžeme si všimnout několika motivů, které se zde neustále opakují. Jedná se především o různé primární zaměření těchto dvou náboženských systémů. Judaismus je v tomto případě zaměřen primárně orthoprakticky a soustředí se tak především na tu část Jiftáchova příběhu, kterou lze alespoň nějakým způsobem halachicky vytěžit – tedy Jiftáchův slib, který lze z praktického hlediska vnímat jako příklad špatného slibu. Vedlejším produktem tohoto zájmu o náboženské právo je také považování Jiftácha za nevzdělaného v Tóře. Z těchto důvodů je také v judaismu nejvíce komentována Tóra, zatímco ostatní texty (tedy včetně Soudců) jsou často až sekundárními zdroji.¹⁷ Spíše orthodoxně zaměřené křesťanství, které na rozdíl od judaismu potřebuje ve většině případů usilovat o soulad Starého a Nového zákona, se více zaměřuje na narativ jako takový a jeho možné propojení s Novým zákonem a christologií, takže Jiftácha lze vnímat spíše jako tragickou postavu, která se (skrže svou dceru) obětuje.

S tím souvisí i rozdíl v nábožensko-právních pohledech obou náboženství. Křesťanská tradice se zde, pokud jde o legalitu slibu, jasně opírá o další starozákonní texty a dochází k závěru, že Jiftáchův slib byl platný a musel být dodržen, neboť dle Dt 23:22-23 musí být slib daný Hospodinu promptně vykonán. Stejným způsobem argumentuje v případě toho, kdo je zde předmětem obětování –

¹⁷ RABINOWITZ, Louis Isaac, Bible – Religious Impact in Judaism: Talmud and Medieval Times, in: SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 3: Ba-Blo*, str. 661.

většinou je to tak člověk, neboť obětování nečistého zvířete je opět výslovně zapovězeno. Legalita biblického textu je tak téměř absolutní a podpořená jeho orthodoxním vnímáním. Vzhledem k této legalistické fatalitě také vzniká větší snaha dívat se na postavu Jiftácha pozitivněji, nebo přinejmenším jako na tragickou postavu spíše než jako na vyloženě negativní. Na druhé straně rabínská literatura preferuje vnímání tohoto problému jako čistě právního v tom smyslu, že může mít různá východiska. To umožňuje autorům postulovat tezi, že slib byl formulován špatně, neboť jeho výsledek by byl proti Hospodinovým nařízením, a proto není nutné (v tomto případě dokonce nemožné) jej splnit. Pokud by se i přesto cítil Jiftách vázán slib splnit, nabízí tento nábožensko-právní výklad alternativu v podobě sejmutí slibu veleknězem. Jiftách tak může být bez problémů negativně hodnocen, protože nevyužil možností, které měl. V obou náboženstvích je tedy Jiftáchův slib vnímán jako problematický vůči Bohu, ale pokaždé jiným způsobem – zatímco v judaismu vzniká obava, že by byl Hospodin uražen jeho naplněním, v křesťanství by byl překročen Boží zákon jeho nesplněním.

Principiální rozdíl je tedy i ve způsobu, jakým se pracuje s biblickým textem jakožto argumentačním nástrojem. Můžeme si tak povšimnout, že židovská a především rabínská literatura používá biblický text kreativněji – verše jsou často vytrženy z kontextu a na základě asociace pak vytvářejí podklad pro argumentaci. Tento způsob práce s textem umožňuje větší variabilitu a porovnávání veršů, které spolu kontextuálně přímo nesouvisí. Výklad halachy je tak možné podložit biblickým textem, aniž by z něj halacha přímo vycházela. V našem případě se jedná například o syntézu textů týkajících se špatně vyslovených slibů. Dalším specifikem je též tradice doplňování biblického textu o sekundární tradici související s postupným rozvojem midrašistického typu výkladu.¹⁸ V případě Jiftácha se s tímto doplňováním setkáváme například v Targumu Jonatan (a targumů obecně), případně ve využívání těchto tradic při interpretaci, jako například v případě opakované epizody Jiftácha a Pinchase. V křesťanství se mnohem více setkáváme s komentáři per se, které interpretují celé biblické pasáže, což opět vyžaduje jeho větší důraz na orthodoxii. Morálně-etické a teologické výpovědi jsou zde mnohem akcentovanější, neboť upozorňují na dějiny spásy. Vzhledem k tomu se klasické křesťanské komentáře většinou neopírají o dodatečná doplnění a dovysvětlení a pracují s biblickým textem tak, jak je. Na rozdíl od rabínské literatury, obracející se od raného středověku spíše ke studiu Mišny a Talmudu,¹⁹ se tak křesťanské výklady zaměřují více na text Bible jako takový. Podobný trend můžeme ovšem vidět i

¹⁸ Ibidem, str. 662.

¹⁹ Ibidem, str. 662.

v judaismu, a to především v sefardských centrech (ale například i u Rašiho),²⁰ tedy v oblasti, v níž vznikala neobětí výklad Jiftáchova příběhu. V průběhu středověku ale tento trend opět upadá.²¹

Jiftách a lidská oběť

Zasadíme-li Jiftáchův příběh do širšího rámce starozákonních textů zabývajících se lidskou obětí, můžeme si všimnout několika podobností i rozdílů. Obecně lze ale říci, že do tohoto kontextu nezapadá úplně dokonale. Patrně nejbližšími texty jsou zde Akeda (Gn 22:1-19) a oběť syna moábského krále (2Kr 3:27). V případě příběhu z Druhé knihy královské vidíme typický popis lidské oběti ve chvíli extrémní situace, oběť je provedena kvůli naléhavé potřebě, kterou si vyžadují zvláštní okolnosti. V případě Jiftácha je jimi válka s Amónci, v případě moábského krále hrozící prohra s Israelem. Pokud jde o Akedu, nacházíme zde stejný motiv otce chystajícího se obětovat vlastní dítě. V případě Akedy se ale jedná o záležitost nařizenou Hospodinem za účelem zkoušení Abrahámovy víry, Jiftách na rozdíl od Abraháma jedná svévolně a dopouští se tak (v obětní interpretaci) porušení Božího zákona. Většina dalších zmínek o lidské oběti ve Starém zákoně se pak týká především jejího zákazu, kterým se Israel mimo jiné ideologicky vymezuje vůči ostatním národům, které lidskou oběť buď reálně provozovaly, nebo z ní byly viněny z propagandistických důvodů. Zmínky o lidské oběti v Tanachu lze obecně označit jako nástroj vymezení své identity vůči ostatním národům na základě náboženské praxe, v tomto případě negativně, tj. Israel stojí morálně nad ostatními národy, neboť lidskou oběť neprovádí, a jeho bůh je morálně lepší než (případní) bohové cizích národů, protože ji nevyžaduje. V případě Jiftácha toto schéma ovšem neplatí, neboť oběť je zde provedena bez jakékoliv Boží reakce. Domnívám se tedy, že Jiftáchův příběh nezapadá přímo do této polemiky, a ukazuje tak starší příběh (byť možná doplněný až deuteronomistickými či postdeuteronomistickými autory), který patří do kategorie narativů o obětování dítěte, jež jsou zaznamenány v podstatě v celém východním středomoří a na Předním Východě a které mohou navazovat na skutečnou rituální praxi lidské oběti v této oblasti. Ačkoliv zde sice nebyla lidská oběť provozována v nijak zásadním rozsahu, máme důkazy o tom, že k ní, především v konkrétních a výjimečných situacích, docházelo. Často byla také ale

²⁰ Ibidem, str. 662. GROSSMANN, Avraham, Bible – Exegesis and Study: Medieval Rabbinic Commentaries, in: SKOLNIK, Fred, BERENBAUM, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica, Volume 3: Ba-Blo*, str. 642.

²¹ RABINOWITZ, Louis Isaac, Bible – Religious Impact in Judaism: Talmud and Medieval Times, str. 663.

využívána v příbězích a polemikách. Jiftáchův příběh tak velice dobře zapadá do tohoto kontextu spíše než do ideologicko-teologického kontextu Starého zákona.

Přehled důležité literatury

Primární literatura

Bible

Bible. Český ekumenický překlad a Bible kralická. Česká synoptická Bible v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613, Česká biblická společnost, Praha, 2008, 2288 s., ISBN 978-80-85810-85-1.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1997, LXIX + 1574 s., ISBN 978-3-438-05219-3.

Rabínská literatura

רבה ברשיה, Midrash Rabbah-TE, dostupné online z https://www.sefaria.org/Bereishit_Rabbah.60.3?vhe=Midrash_Rabbah_--_TE&lang=he (cit. 29. 10. 2018).

FREEDMAN, Harry, SIMON, Maurice, *Midrash rabbah. [2], Genesis. Volume 2 / translated into English with notes, glossary and indices under the editorship of H. Freedman and Maurice Simon ; translated by H. Freedman*, 3rd ed., Soncino Press, London, 1983, ISBN 0-900689-38-2.

IBN EZRA, Abraham, ספר העבור, Verein M'kize Nirdanim, Lyck, 1874.

MOŠE BEN NACHMAN, BLINDER, Yaakov, SCHNEIDER, Yisroel, et al. *The Torah: with Ramban's commentary translated, annotated and elucidated. Volume 5, Vayikra = Leviticus*. Brooklyn: Mesorah Publications, 2010.

Radak on Nach, dostupné online z https://www.sefaria.org/Radak_on_Judges.11.1?vhe=Radak_on_Nach&lang=bi (cit. 20. 5. 2019).

The William Davidson Talmud, dostupné online z <https://www.sefaria.org/Taanit.4a?lang=bi> (25. 3. 2019).

ויקרא רבה, dostupné z https://www.sefaria.org/Vayikra_Rabbah.37.4?lang=he (16. 1. 2019).

Yalkut, Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009, dostupné online z https://www.sefaria.org/Ramban_on_Leviticus.27.29?lang=he (cit. 19. 2. 2019).

Křesťanská literatura

ABÉLARD, Pierre, *Planctus virginum Israelis super filia Jephtae Galaditae*, in: GREITH, Carl Johann, *Spicilegium Vaticanum: Beiträge Zur Nähern Kenntniss Der Vatikanischen Bibliothek Für Deutsche Poesie Des Mittelalters*, C. Beyel, 1838, str. 125-127, dostupné online z

<https://play.google.com/books/reader?id=YioHAAAAQAAJ&pg=GBS.PA124&hl=cs> (cit. 2. 3. 2022).

Apostolic Constitutions, dostupné online z <https://www.newadvent.org/fathers/07157.htm> (cit. 17. 2. 2022).

Sv. AKVINSKÝ, Tomáš, *Sancti Thomae Aquinatis Summa Theologiae*, dostupné online z <http://summa.op.cz/sth.php?&A=2> (cit. 12. 2. 2022).

Sv. AMBROŽ, *Duties of the Clergy*, dostupné online z <https://www.newadvent.org/fathers/34011.htm> (cit. 14. 2. 2022).

Sv. AMBROŽ, *On Virginitate [de virginitate] 2nd. ed.*, in: *Peregrina Translations Series 7*, dostupné online z <https://monasticmatrix.osu.edu/cartularium/virginity> (cit. 25. 5. 2019)

Sv. AUGUSTIN, *Quaestionum in Heptateuchum libri septem*, in: *S. Aurelii Augustini OPERA OMNIA - editio latina*, dostupné online z https://www.augustinus.it/latino/questioni_ettateuco/index2.htm (cit. 26. 4. 2019)

DE LYRA, Nicholas, *Postilla super totiam Bibliam*, kompletní rukopis dostupný online např. z <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=ucm.5316856198&view=1up&seq=332&skin=2021&size=125> (cit. 2. 3. 2022).

Sv. ISIDOR ze Sevilly, *Mysticorum expositiones sacramentorum seu Quaetiones in Vetum Testamentum*, Judice, in: *Documenta Catholica Omnia*, MPL83, 388-389, dostupné online z http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0560-0636_Isidorus_Hispaliensis_Mysticorum_Expositiones_Sacramentorum_Seu_Qaestiones_In_Vetus_Testamentum_MLT.pdf (cit. 23. 2. 2022).

Sv. JAN ZLATOÚSTÝ, *Homilies on the Statues*, dostupné online z <https://www.newadvent.org/fathers/1901.htm> (cit. 14. 2. 2022).

Sv. JERONÝM, *Against Jovinianus*, dostupné online z <https://www.newadvent.org/fathers/30091.htm> (cit. 12. 2. 2022).

MÜNSTER, Sebastian, *Hebraica Biblia*, Vol I, Basilej, 1546, str. 490 (poznámky k Sd 11), dostupné online z https://books.google.cz/books?id=UPOkxZJ1gOIC&printsec=frontcover&hl=en&source=gbg_summary_r&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (cit. 7. 3. 2022).

ÓRIGENĚS, *Commentary on the Gospel of John*, dostupné online z <https://www.newadvent.org/fathers/101506.htm> (cit. 14. 2. 2022).

RABANUS, *Liber de oblatione puerorum*, in: *Documenta Catholica Omnia*, MPL107, 426, dostupné online z http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0788-0856_Rabanus_Maurus_Liber_De_Oblatione_Puerorum_MLT.pdf (cit. 23. 2. 2022).

Sekundární literatura

Monografie

ASSIS, Elie, *Self-Interest or Communal Interest: An Ideology of Leadership in the Gideon, Abimelech and Jephthah Narratives (Judg 6-12)*, Brill, Leiden, 2005, ISBN 90-04-14354-8.

BAUKS, Michaela, *Jephtas Tochter: Traditions-, religions- und rezeptionsgeschichtliche Studien zu Richter 11,29-40*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2010, ISBN: 978-3-16-150255-2.

BÖHLER, Dieter, *Jiftach und die Tora: Eine intertextuelle Auslegung von Ri 10,6-12,7*, Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main, 2008, ISBN 978-3-631-57780-6.

BROWN, Raymond E., FITZMEYER, Joseph A., MURPHY, Roland E. (eds.), *The New Jerome Biblical Commentary*, Geoffrey Chapman, London, 1993, 1475 s., ISBN 0-225-66734-7.

BRZEGOWY, T., ŁACH, J., WYPYCH, G., *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych, t. 2, Księgi historyczne Starego Testamentu, cz. 1: Dziejopisarstwo izraelskie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa, 2006, 288 s., ISBN 83-7072-376-4.

BUTLER, Trent C., *Word Biblical Commentary Series, Vol. 8: Judges*, Thomas Nelson, Nashville, 2009, 537 s., ISBN 978-0-8499-0207-9.

CAMPBELL, Antony F., O'BRIEN, Mark A., *Unfolding the Deuteronomistic History: Origins, Upgrades, Present Text*, Fortress Press, Minneapolis, 2000, 505 s., ISBN 0-8006-2878-0.

CUNDALL, Arthur, *Judges: An Introduction and Commentary*, in: CUNDALL, Arthur Ernest, MORRIS, Leon, *Tyndale Old Testament Commentaries: Judges & Ruth*, Inter-Versity Press, Leicester, 1968, 318 s., ISBN 0-87784-896-3.

DIETRICH, Walter, *Samuel: Teilband I – 1Sam 1-12*, Neukirchener Verlagsgesellschaft mbH, Neukirchen-Vluyn, 2011, ISBN 978-3-7887-2500-6, 568 s.

FINSTERBUSCH, K., LANGE, A., RÖMHELD K. F. D. (eds.), *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition*, Brill, Leiden, 2007, ISBN: 978-90-0415085-0.

FRANKE, John R. (ed.), *Ancient Christian Commentary on Scripture, Old Testament IV: Joshua, Judges, Ruth, 1-2 Kings*, Inter-Varsity Press, Downers Grove, 2005, ISBN 0-8308-1474-4.

GUNN, David M., *Judges*, Blackwell Publishing, Oxford, 2005, ISBN: 0-631-22251-0.

GREEN, Alberto Ravinell Whitney, *The Role of Human Sacrifice in the Ancient Near East*, Scholars Press, Missoula, 1975, 383 s., ISBN 0-89130-069-4.

- GROß, Walter, *Richter*, Verlag Herder GmbH, Freiburg in Breisgau, 2009, ISBN 978-3-451-26810-6, 896 s.
- HAMLIN, John E., *At risk in the Promised Land: a commentary on the book of Judges*, W.B. Eerdmans, Grand Rapids, 1990, 182 s., ISBN 0-8028-0432-2.
- HEIDER, George C., *The cult of Molek: a reassessment*, JSOT press, Sheffield, 1985, 446 s., ISBN 1-85075-019-X.
- HELLER, Jan, *Starověká náboženství: Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kenaanu*, Kalich, Praha, 1988, 440 s.
- KLEIN, Lillian R., *The triumph of Irony in the Book of Judges*, Sheffield Academic Press, Sheffield, 1988, ISBN 978-1850750994.
- ŁACH, Józef Błażej, *Pismo Święte Starego Testamentu, Tom III, część 2: Księga Sędziów i Księga Rut: Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz – Ekskursy*, Pallottinum, Poznań, 2015, 506 s., ISBN 978-83-7014-784-6.
- LIVERANI, Mario, *Nie Tylko Biblia: Historia Starożytnego Izraela*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2016, 442 s., ISBN 978-83-235-0622-5.
- MARCUS, David, *Jephthah and his Vow*, Texas Tech University, Lubbock, 1986, ISBN 0-89672-135-3.
- MCCLINTOCK, John. STRONG, James, *The Cyclopedia of Biblical, Theological, and Ecclesiastical Literature*, Haper and Brother, New York, 1880, dostupné online z <https://www.biblicalcyclopedia.com/S/satrap.html> (cit. 10. 12. 2018).
- MÜLLER-FUNK, Wolfgang, *Teorie cizího: Koncepty alterity*, HostÚČL AV ČR, Brno, 2021, 352 s., ISBN 978-80-275-0519-7
- NOTH, Martin, *Geschichte Israels*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1963, 434 s.
- NOTH, Martin, *The Deuteronomistic History*, Sheffield Academic Press Ltd, Sheffield, 1991, 156 s., ISBN 1-85075-287-7.
- Nový překlad Písma svatého: Starý zákon s výkladem, sv. 4: Jozue – Soudců – Rút*, Kalich, Praha, 1969, 229 s.
- ÓRIGENÉS, *Homilie o kněžích Lizcb, Jozuego, Sędziów*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa, 1986, 291 s.
- PEARSON JR., Raymond F., *The Deuteronomistic School: History, Social Setting, and Literature*, Society of Biblical Literature, Atlanta, 2002.
- RENDTORFF, Rolf, *Hebrejská bible a dějiny: Úvod do starozákonní literatury*, Vyšehrad, Praha, 2003, 375 s., ISBN 80-7021-634-4.
- ROBERTSON, James, *The Early Religion of Israel, as set forth by biblical writers and by modern critical historians: The Baird Lecture for 1889*, William Blackwood and Sons, Edinburgh, 1896

ROBERTSON SMITH, William, *Lectures on the Religion of the Semites*, A. & C. Black, London, 1927, 718 s.

SEDLÁČEK, Jaroslav, *Kniha Soudcův: Překlad z Vulgaty i z původního textu a výklad*, Dědictví sv. Prokopa, Praha, 1910, 418 s.

SJÖBERG, Mikael, *Wrestling with Textual Violence: The Jephthah Narrative in Antiquity and Modernity*, Sheffield Phoenix Press, Sheffield, 2006, ISBN 978-1-905048-14-4. SLÁMA, Petr, *Tanu rabanan: Antologie rabínské literatury*, Vyšehrad, Praha, 2010, 547 s., ISBN 978-80-7021-722-1.

SOGGIN, J. Alberto, *Judges: A Commentary*, Westminster Press, Philadelphia, 1981, ISBN 0-664-21368-5.

STEMBERGER, Günter, *Talmud a midraš: Úvod do rabínské literatury*, Vyšehrad, Praha, 2011, 490 s., ISBN 978-80-7429-065-7.

TATLOCK, Jason R., *How in Ancient Times They Sacrificed People: Human Immolation in the Eastern Mediterranean Basin with Special Emphasis on Ancient Israel and the Near East*, Michigan, 2006, disertační práce, The University of Michigan.

THOMPSON, John L., *Writing the Wrongs: Women of the Old Testament among Biblical Commentators from Philo through the Reformation*, Oxford University Press, New York, 2001, ISBN 9780195137361,

TRIBLE, Phyllis, *Texts of Terror: Literary-Feminist Readings of Biblical Narratives*, Fortress Press, Philadelphia, 1984, 128 s., ISBN 0-8006-1537-9.

Články

BAUDIŠ, Adam, Lidská oběť ve funkci negativního vymezení identity ve starozákonním narativu, in: ŘÍHOVÁ, Ladislava (ed.), *Svět pro příští generace: Mýtus a identita 2017*, Luboš Marek, Chomutov, 2019, 130 s., ISBN 978-80-87127-94-0, str. 6-13.

BAUDIŠ, Adam, *Postava soudce ve Starém zákoně a s ním spojená ideologie*, in: PECHA, Lukáš (ed.), *Civilizace Asie a Afriky od starověku po současnost*, Zapadočeska univerzita v Plzni, Plzeň, 2019, ISBN 978-80-261-0786-6, 161 s., str. 5-17.

BAUDIŠ, Adam, Život v době soudců coby ideál deuteronomisty, in: *Theologická revue* Vol. 90, No. 1, 2019, ISSN 1211-7617, str. 33-40.

BAUKS, Michaela, The Theological Implications of Child Sacrifice in and beyond the Biblical Context in Relation to Genesis 22 and Judges 11, in: FINSTERBUSCH, K., LANGE, A., RÖMHELD K. F. D. (eds.), *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition*, Brill, Leiden, 2007, ISBN: 978-90-0415085-0, str. 57-77.

BAUMGARTEN, Elisheva. „Remember that glorious girl“: Jephthah’s Daughter in Medieval Jewish Culture. In: *The Jewish Quarterly Review*, Vol. 97, No. 2 (Spring 2007), str. 180-209.

BERMAN, Joshua, Medieval Monasticism and the Evolution of Jewish Interpretation to the Story of Jephthah’s Daughter, in: *The Jewish Quarterly Review*, Vol. 95, No. 2 (Spring 2005) , str. 228-256.

BERTHELOT, Katell, *Jewish Views of Human Sacrifice in the Hellenistic and Roman Period*, in: FINSTERBUSCH, K., LANGE, A., RÖMHELD K. F. D. (eds.), *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition*, str. 151-173.

BROWN, Meredith, The Problematic Absence of YHWH in Judges 11:29-40, in: *Journal of Theta Alpha Kappa*, Spring 2012, Vol. 36 Issue 1, ISSN 8756-4785, str. 19-30.

DIETRICH, Walter, History and Law: Deuteronomistic Historiography and Deuteronomistic Law Exemplified in the Passage from the Period of the Judges to the Monarchical Period, in: DE PURY, Albert, RÖMER, Thomas, MACCHI, Jean-David (eds.), *Israel Constructs its History: Deuteronomistic Historiography in Recent Research*, Sheffield Academic Press, Sheffield, 2000, 504 s., ISBN 1-84127-099-7, str. 315-342.

ELLIOTT, Phillips P., *Judges, Exposition*, in: *Interpreter’s Bible, Vol. II: Leviticus – Samuel*, Abingdon – Cokesbury Press, New York, 1953, 1176 s., ISBN 978-0687192083.

FRIED, Lisbeth S., The ‘am hā’āreš in Ezra 4:4 and Persian Imperial Administration, in: LIPSCHITS, Oded, OEMING, Manfred, *Judah and the Judeans in the Persian Period*, Eisenbrauns, Winona Lake, 2006, 721 s., ISBN 978-1-57506-104-7.

FUCHS, Esther, Marginalization, Ambiguity, Silencing: The Story of Jephthah’s Daughter, in: *Journal of Feminist Studies in Religion*, Vol. 5, No. 1 (Spring, 1989), ISSN 1553-3913, str 35-40.

GRZYBEK, Stanisław, Starotestamentalne ofiary w ludziach a ślub Jeftego, in: *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 9/1956, Vol. 1-3, ISSN 0209-0872, str. 9-23.

HIKADE, Thomas, ROY, Jane, Human Sarifice in Pre- and Early Dynastic Egypt: What Do You Want to Find?, in: ARBEL, V. D., BURNS, Paul C., COUSLAND, J. R. C., MENKIS, R., NEUFELD, D. (eds.), *Not Sparing the Child: Human Sacrifice in the Ancient World and Beyond – Studies in Honor of Professor Paul G. Mosca*, Bloomsbury T&T Clark, London, 2016, 246 s., ISBN 978-0-56766-958-2, str. 18-51.

ILAN, Tal, *Gender Difference and the Rabbis: Bat Yiftah as Human Sacrifice*, in: FINSTERBUSCH, K., LANGE, A., RÖMHELD K. F. D. (eds.), *Human Sacrifice in Jewish and Christian Tradition*, str. 175-189.

JANZEN, David, Why the Deuteronomist Told about the Sacrifice of Jephthah's Daughter, in: *Journal for the Study of the Old Testament* 29,3, 2005, ISSN: 0309-0892, str. 339-357.

KONDRACKI, Andrzej, Pochodzenie i szczególny charakter rytuału ofiarniczego Izraela, in: WITASZEK, Gabriel (ed.), *Życie religijne w Biblii*, Redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin, 1999, 360 s., ISBN 83-228-0667-1.

LASKOWSKI, Łukasz, Historia córki Jeftego w ujęciu Pseudo-Filona, in: ŁUKA, Agata, STRYCHARCZUK, Agnieszka (eds.), *Prekursorzy i twórcy chrześcijańskiej kultury Europy: Księga jubileuszowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Augustynowi Eckmannowi*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin, 2013, ISBN: 978-83-7306-609-0, str. 195-219.

LOGAN, Alice, Rehabilitating Jephthah, in: *Journal of Biblical Literature*, 128, No. 4, 2009, ISSN 0021-9231, str. 665-685.

MARSHALL, C. W., Death and the Maiden: Human Sacrifice in Euripides' *Andromeda*, in: ARBEL, V. D., BURNS, Paul C., COUSLAND, J. R. C., MENKIS, R., NEUFELD, D. (eds.), *Not Sparing the Child: Human Sacrifice in the Ancient World and Beyond – Studies in Honor of Professor Paul G. Mosca*, Bloomsbury T&T Clark, London, 2016, 246 s., ISBN 978-0-56766-958-2, str. 131-137.

MYERS, Jacob M., *Judges, Exegesis and Introduction*, in: *Interpreter's Bible, Vol. II: Leviticus – Samuel*, Abingdon – Cokesbury Press, New York, 1953, 1176 s., ISBN 978-0687192083.

RECHT, Laerke, Human Sacrifice in the Ancient Near East, in: *Trinity College Dublin Journal of Postgraduate Research* 9, 2010, str. 168-180.

RÖMER, Thomas C., Why Would the Deuteronomist Tell about the Sacrifice of Jephthah's Daughter?, In: *Journal for the Study of the Old Testament* 77/1998, ISSN: 0309-0892, str. 37-38.

SCHROEDER, Joy A., Envying Jephthah's Daughter: Judges 11 in the Thought of Arcangela Tarabotti (1604-1652), in: CALVERT-KOYZIS, Nancy, WEIR, Heather E. (eds.), *Strangely Familiar: Protofeminist Interpretations of Patriarchal Biblical Texts*, Society of Biblical Literature, Boston, 2009, 291 s., ISBN 978-90-04-17793-2, str. 75-91.

SMITH, Mark S., Child Sacrifice as the Extreme Case and Calculation, in: ARBEL, V. D., BURNS, Paul C., COUSLAND, J. R. C., MENKIS, R., NEUFELD, D. (eds.), *Not Sparing the Child: Human Sacrifice in the Ancient World and Beyond – Studies in Honor of Professor Paul G. Mosca*, Bloomsbury T&T Clark, London, 2016, 246 s., ISBN 978-0-56766-958-2, str. 3-17.

STAVRAKOPOULOU, Francesca, The Jerusalem Tophet: Ideological Dispute and Religious Transformation, in: *Studi Epigrafici e Linguistici* 29-30, 2012-2013.

SUTSKOVER, Talia, The Frame of Sacrificing in Judges, in: *Vetus Testamentum* 64, 2014, ISSN 1568-5330, str. 266-278.

TAYLOR, John H., *Death and the Afterlife in Ancient Egypt*, British Museum, London, 1999, ISBN 978-0714119175, str. 112-135.

TAYLOR, Marion Ann, The Resurrection of Jephthah's Daughter: Reading Judges 11 with Nineteenth-Century Women, in: CALVERT-KOYZIS, Nancy, WEIR, Heather E. (eds.), *Strangely Familiar: Protofeminist Interpretations of Patriarchal Biblical Texts*, Society of Biblical Literature, Boston, 2009, 291 s., ISBN 978-90-04-17793-2, str. 57-75.

TSCHIRSCHNITZ, Alfred, Ofiary z ludzi w Starym Testamencie, in: *Methodos*, 2003

VOJTÍŠEK, Zdeněk, Charisma a zneužíván, *Dingir* 15/3, 2012, ISSN 1212-1371, str. 74-77.

WILK, Janusz, „Przeprowadzanie przez ogień”: ofiara z dzieci w czasach Starego Testamentu, in: *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*, 44/1, 2011, ISSN 0137-3447, str. 5-15.

WILLIAMS, Jay G., The Structure of Judges 2:6 – 16:31, *Journal for the Study of the Old Testament* 49, 1991, ISSN: 0309-0892, str. 77-85.

WILLEMS, Harco, Sacrifice, Offerings, and Votives: Egypt, in: ILES JOHNSTON, Sarah (ed.), *Religions of the Ancient World: A Guide*, The Belknap Press, Cambridge, 2004, 736 s., ISBN 978-0674015173

Jiftách a lidská oběť v Tanachu

Mgr. Adam Baudiš

Tématem práce je příběh soudce Jiftácha nacházející se v Sd 10:6-12:7 a jeho interpretacemi. Práce je rozdělena na čtyři hlavní části. První část se zabývá příběhem Jiftácha v Bibli a primárně z pohledu biblistiky. Druhá kapitola je zaměřena na výzkum rabínské literatury k tomuto tématu a třetí kapitola zasazuje celý příběh do kontextu Předního Východu a dalších textů Tanachu, které se týkají lidské oběti. Čtvrtá kapitola se pak věnuje historickému přehledu biblických komentářů a v nich obsažených interpretačních přístupů. Jako hlavní rozdíly v přístupu judaismu a křesťanství k tomuto biblickému místu se ukázaly především hodnocení Jiftácha jako postavy, zaměření komentářů a celkové vyznění komentáře. Naopak se ve valné většině shodují v příklonu k obětní interpretaci. Tyto rozdíly přímo vycházejí z principiálně rozdílných zaměření obou těchto náboženství a jejich přístupu k biblickému textu.

Jephthah and Human Sacrifice in Tanakh

Mgr. Adam Baudiš

Main theme of this thesis is the story of Jephthah from Judg 10:6-12:7 and its interpretations. Thesis is divided into four main parts. The first part deals with the story of Jephthah in the Bible and mainly from the perspective of biblical theology. The second chapter is focused on research of the rabbinic literature perspective and the third chapter puts the whole story into the contexts of Near East and other texts of Tanakh dealing with human sacrifice. The final chapter focuses on the biblical commentaries and their interpretation approaches. The main differences in the approach of Judaism and Christianity in this case are mainly the evaluation of Jephthah as a character, focus of the commentaries and general results of the commentaries. On the contrary, they mostly agree on the tendency to interpret the story as a sacrifice. These differences are based primarily in the different focuses of these two religions and their approach to the biblical text.